

SUÇ KAVRAMININ KÜLTÜR FARKLILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. S. Aygen ERDENTUĞ*

(10. sayıdan devam)

IV. BAZI SUÇLARIN ÇEŞİTLİ KÜLTÜRLERE GÖRE İNCELENMESİ.

1. Adam Öldürme (Homicide):

a) *Taammüden adam öldürme (murder).*

Bütün insan topluluklarına has olan adam öldürme olgusu toplumların sosyal sistemlerinde mevcut olup o toplumu diğer toplumlardan ayıran belirli özelliklere göre "renk" alabilmektedir.⁵⁰ Örneğin, ilkeller arasında komşu kabilenin mallarını yağma etmek için adam öldürmek daima geçerli bir davranış olmuştur. Hiddet ve kızgınlık sonucu adam öldürmek Avustralya, Yeni Zelanda ve Afrika'da bir çok kabile şeflerine tanınan bir hakır⁵¹. Paul Bohannan, *African Homicide and Suicide* (1960) adlı eserinde bazı Afrika toplumlarında adam öldürme konusunu işlerken bu toplumlarda ucu zehirli oklarla avlanma adeti neticesinde ölüm riskini davet edici bir ortamın meydana geldiğini ve böyle bir kaza sonucu adam öldüren kişinin davranışının "suç sayılmayan adam öldürme" (non-culpable homicide) olduğuna değinmektedir⁵².

Adam öldürmenin Ekvatora en yakın olan ülkelerde yaygın olması ilgi çekmektedir. Bu, örneğin, Meksika'da en belirgin ölüm

* D.P.T. Sosyal Planlama Dairesi.

50 Gibbons, *op. cit.*, s. 358.

51 Garofalo, *op. cit.*, ss. 27-28.

52 Gibbons, *op. cit.*, s. 356.

sebebidir. Diğer Latin-Amerika ülkelerinde de aynı suç yüksek bir oran göstermektedir⁵³. Çoğu Asya, Avrupa ve Afrika toplumlarında az sayıda görülen adam öldürmeye karşılık A.B.D.'inde tesbit edilen yüksek suç oranı, Güney Afrika, Meksika ve Kolombiya'daki adam öldürme oranının ancak küçük bir kısmı olabilmektedir⁵⁴.

Seylan'da da bu tür şiddet suçları oldukça sıktır⁵⁵. Straus'ların Seylan'da yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, bu ülkede tespit edilen yüksek adam öldürme oranına Tamil topluluklardan daha çok, ovada yerleşik bulunan Sinhaller katkıda bulunmaktadır. Sinhaller Avrupa'nın kültürel etkisinde çok kalmış bir toplumdur ve dolayısıyla Tamillere oranla daha serbest bir sınıf yapısı vardır. Straus'lara göre, Sinhaller arasındaki bu gevşek bağlar onlarda adam öldürme oranını daha çok yükselten bir faktör olmaktadır.⁵⁶ Bu açıdan yapılan araştırmalar sonucunda değişik ülkelerin sosyal yapılarında, bu ülkelerdeki adam öldürme oranını etkileyen bir unsurun bulunduğu inancı yaygınlaşmıştır⁵⁷.

Öte yandan, Finlandiya hariç, diğer İskandinav ülkelerinde ve Kuzey Avrupa'da adam öldürme oranı oldukça düşüktür. Finlandiya'da ise söz konusu oranın yüksek olmasında bıçak taşıma alışkanlığı rol oynamaktadır.

Aslında silah taşıma göreneği, "taammüden adam öldürme" ve "manslaughter" suçlarının ifadesinde bir ayrıcalık yaratmaktadır. Bir sarhoş kavgasında, karşındakini yumruklamaktan ve tekmelemekten dolayı onun ölümüne sebep olan kişi "manslaughter" suçundan hüküm giymektedir⁵⁸. Oysa bıçak taşıma alışkanlığı olan bir toplumda bireyin kavga sırasında bıçağı kullanma imkanı olduğundan kavga "taammüden adam öldürme" şeklini alabilmektedir.

Suç sayılan bir davranış olarak belirlenen taammüden adam öldürmenin belirli kültürel şartlar altında meşru sayıldığı da olmaktadır⁵⁹. T.C.N. Gibbens'in belirttiğine göre, Arap dünyasının bir

53 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 14.

54 Knudten, *op. cit.*, s. 29.

55 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 14.

56 Gibbons, *op. cit.*, s. 357.

57 *Ibid.*

58 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 14.

59 Knudten, *op. cit.*, s. 55.

çok ülkelerinde ve Akdeniz bölgesinde, hatta yakın zamana kadar A.B.D.'nin Güney eyaletlerinde⁶⁰ bir kız iffal edilirse, zoraki bir evlilik haricinde ya kızın kendisinin ya da iffal edenin ölmesi gerekmektedir⁶¹. Nitekim bir Arap ülkesinde, ondört yaşında bir erkek çocuğu aile meclisi tarafından ailenin şerefine leke getirdiği için kızkardeşini öldürmekle görevlendirilmiş ve çocuk bunu kültürünce kabul edilen bir davranış olarak görerek, bu görevi bir şeref meselesi sayıp yerine getirmiştir⁶². 1960 yılında "Fuhuş" konusunda Cambridge'de yapılan bir konferansta ise Terenzio, 1959 yılında iffal sonucu gebe kalan bir Yunanlı kızın ailesinin, onun suda boğularak ölmesine karar verdiğini ve erkek kardeşinin kızla birlikte deniz kenarına gidip, kızın tereddüt göstermesi üzerine de onun başını suyun altına tuttuğunu nakletmiştir⁶³.

Diğer yandan, adam öldürme suçunda, öldürülen kişinin kimliği bakımından da toplumlar arasında farklılık görülmektedir. A.B.D.'inde aileden biri öldürülünce, öldürülen büyük bir olasılıkla eşlerden biridir. Danimarka'da ise kurban çocuktur. Afrika ülkelerinde de öldürülen, oldukça geniş akraba çevresinden biri olmaktadır. Bu durumun, batı dünyasından çok Afrika uluslarında oldukça yaygın olan geniş aile tipiyle yakın ilişkisinin olduğu bir gerçektir⁶⁴.

Görüldüğü üzere, bir insanın hayatına son verilmesi açısından ağır şiddet suçu sayılması gereken taammüden adam öldürme bütün kültürlerde aynı şekilde kabul görmemektedir. Ayrıca, adam öldürme tiplerinin tariflerindeki değişiklikler, ülkeler arasındaki herhangi bir karşılaştırmayı güç kılacak kadar geniştir. İfadelerin hukuk açısından oldukça benzeştiği hallerde bile adam öldürmeye karşı kültürel tutumlar devreye girerek cezalandırmada değişik uygulamaya yol açabilmektedir⁶⁵.

Örneğin eski Roma'da, Kraliyet devrinde adam öldürme "kollektivite"ye karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmekteydi. Sadece hür kimselerin, yani vatandaşların öldürülmeleri suç sayılmakta,

60 Knudten'e göre bugün A.B.D. inde böyle bir durum söz konusu değildir.

61 T.C.N. Gibbons, *op. cit.*, s. 14.

62 *Ibid.*

63 *Ibid.*

64 Gibbons, *op. cit.*, s. 357.

65 T.C.N. Gibbons, *op. cit.*, ss. 13-14.

esirlerin öldürülmesi ise "mala zarar verme" diye yorumlanmaktaydı. Fakat Sulla zamanında ortaya çıkan bir kanunla kölelerin öldürülmesi de "adam öldürme" sayılmıştır. Ölüm cezasının verilmesi için de davranışta kasıt olması şarttır⁶⁶. Atina sitesinde ise adam öldürme sadece kişilere karşı değil, aynı zamanda sitenin İlahlarına karşı da işlenmiş bir suç olarak kabul ediliyordu. Taammüden adam öldürme durumunda ölüm cezası verilmesine karşılık davranışta kasıtın bulunmaması halinde öldürülen sürgün edilmekte ve öldürülenin akrabasına da fidye verilmekteydi⁶⁷. Eski Çin'de ise adam öldürüne ölüm cezası verildiği gibi diyet vererek cezadan affedilmek de mümkündür⁶⁸. İbraniler'in Tevratı da adam öldürmede suçlunun kan bedeli olarak verdiği diyet esasını reddederek ceza bakımından kısas usulünü kabul etmişti⁶⁹. Etüpler'de de hür kimseyi kasden öldüren suçlu, öldürdüğü kimsenin yerine onun akrabalarına kendi adına fidye olmak üzere dört kişiyi vermekle yükümlü tutulmaktaydı⁷⁰.

b) *İhmal Sonucu Adam Öldürme* :

Bugün, daha çok, çağdaş hukuk sistemlerinden birine sahip toplumlarda, bireyin ihmali sonucu birinin ölmesi her zaman suç sayılmamaktadır. Örneğin, Kanada'da bir ihmali sonucu başkasına zarar verme veya onun ölümüne sebep olmada kişi hakkında usulen adli takibat açılır. Eğer zarar öldürücü olmakla beraber aşırı bir ihmali sonucu olmamış ise, şiddet hareketinde bulunan kişi "manslaughter" ile itham edilir⁷¹. Britanya adalarında ise bina yıkarken ve ağaç budarken, ihmali sonucu başkasını sakatlayan veya onun ölümüne sebep olan kişi ihmali sonucu adam öldürme suçu ile itham edilemez. Ancak kanunlara aykırı bir hareketinden doğan bir zarar söz konusu ise dava edilebilir⁷². Oysa eskiden, Babil devletinde, Hamurabi məcəlləsinin bir özelliği de serbest meslek sahibi kişilerin, mesleklerini icra ederken yapacakları hatalara da ceza vermesi idi. Örneğin, hür bir kimsenin ölümüne sebep olan doktorun eli kesilirken, yaptığı bi-

66 Recai Okandan, *Umumi Hukuk Tarihi Denleri* (İst: Fakültelec Mat, 1952), s. 479.

67 *Ibid.*, s. 293.

68 *Ibid.*, s. 43.

69 *Ibid.*, s. 187.

70 *Ibid.*, s. 206.

71 Knudsen, *op. cit.*, s. 46.

72 *Ibid.*

nanın yıkılması sonucu ev sahibinin ölmesi halinde mimar, ev sahibinin oğlunun ölmesi halinde ise mimarın oğlu ölüm cezasına çarptırılırdı. Eti'lerde de tedbirsizlik sonucunda adam öldürmeye sebep olan kişinin adına fidye olarak iki kişi verilirdi. Kavga sırasında adam öldürmede ise öldürülene karşılık tek bir kişi söz konusu idi⁷³.

c) *Kan Gütme Olayı (Vendetta)* :

Bir ailenin, kabilenin veya aşiretin üyelerine karşı başka bir ailenin, kabilenin veya aşiretin üyelerinin çeşitli sebeplerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin hayatlarına son vermeleri⁷⁴ olarak ifade edilebilen "kan davası", "kan gütme", ya da "kan intikamı" olayı adam öldürmenin bir başka geleneksel ve kültürel yönüdür. Yabancı literatürde "blood vengeance", "blood feud", veya "vendetta" diye geçen⁷⁵ kan davalarının tarih boyunca yer aldığı görülmektedir.

"Vendetta" ya ait bütün tariflerde ortak taraflar vardır: öldürülen kişinin mutlaka intikamı alınmakta ve bu da ölenin en yakınları tarafından uygulanmaktadır. İntikam alınırken, ya katilin kendisi veya onun en yakını öldürülmektedir. Ayrıca, kan davaları uzun bir devrede zaman zaman yer almakta ve taraflar arasında bir çok kuşağın geçtiği de olmaktadır.⁷⁶

Daha çok ilkel toplumlarda görülen bir gelenek olan kan gütme olayları, başlangıçta toplu öç alma biçiminde olmuştur. Kuralların çiğnenmesi, bunu çiğneyenin bütün ailesine de bulaşan bir leke olarak kabul gördüğünden bütün aile suça ortak sayılmış, böylece toplu öç alma olayları meydana gelmiştir⁷⁷. Zamanla, çoğu klanlarda, bir klan üyesinin bir başka klan üyesi tarafından sakatlanması halinde, zarar görenin klanının zarar veren klana dargınlık göstermesi yanısıra o klandan tazminat istemesi yada suçluyu intihar cezasına çarptırması yeterli olmuştur. Buna "klan intikamı" denmektedir. Bazı klanlarda zarar görme durumu hâlâ kan davası biçimine dönüşmekte ve öcün klan tarafından alınmasıyla dava sona erebilmektedir⁷⁸.

73 Okandan, *op. cit.*, s. 206.

74 Mahmut Tezcan, *Kan Gütme Olayları Sözlüğü* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972), s. 18.

75 *Ibid.*

76 *Ibid.*, ss. 19-20.

77 *Ibid.*

78 Nermin Erdemtoğ, "İlkel Topluluklarda Hukuk", *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi* (Cilt XXIV-Sayı: 1-2, 1966'dan ayrı basım) s. 3.

Kan gütme sadece ilkel toplumlara özgü olmayıp yeryüzünün çeşitli ülkelerinde de, özellikle geleneksel toplumlarda, görülmektedir. Ülken, Bedevilerde ve hemen hemen bütün Araplarda, öc almak amacıyla beş akrabalık derecesinde bulunan her bireye kaatilin bu beş dereceye dahil herhangi bir akrabasını öldürme hakkının tanınması halinin yaygın olduğunu belirtmektedir⁷⁹. Özellikle Arapların kahramanlık çağı olan Cahiliye çağında adam öldürme ve öc alma Arapların önem verdikleri başlıca konuydu⁸⁰. O devirde Arabistan'da devlet otoritesine benzer bir kurum olmadığı için bireylerin hakları ancak kan davası kaidesi ile sağlanabilmekteydi. Bir kimsenin işlediği bir cürümden bütün aile sorumlu idi. Bir kişinin öcünü almak da sadece kandaşlarına değil, aile topluluğunu teşkil eden grubun bütün fertlerine düşmekteydi⁸¹. Arap topluluklarının bir kısmında suçlu yerine sadece erkek kardeşlerin veya erkek çocukların cezaya çarptırılması da sık görülen olaylardandı⁸².

Yine Ülkene göre, bu adet ayrıca Germenlerde ve İskandinavlar da da görülmektedir⁸³.

Grönland'da bir adamın öldürülmesi halinde, suçlunun veya onun çocuklarından veyahut yakın akrabalarından birinin öldürülmesi gerekiyordu. Akrabalarının olmaması halinde katilin komşusu öldürülürdü⁸⁴.

Geleneklere göre, bir erkeğe silah çeken kişi onu öldürememiş bile olsa, onun şerefini hiçe saymış olduğundan ve de ilk fırsatta öldürülmesi gerektiğinden⁸⁵, kan davasının başlaması kolay olmaktadır.

Balkanlar'da, Karadağ ve özellikle Arnavutlukta "vendetta" elli yıl öncesine kadar bütün ülke çapında yerleşmiş bir usuldü. Intikam görevi, bir aile, bir köy, bir kabile içinde birbirini takip eden kuşaklara aktarılan kutsal bir gelenek olup bir tek adam öldürme olayı

79 Tezcan, *op. cit.*, s. 23.

80 Neş'et Çoğatay, *İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı* (Ankara: A.U. Basım, 1963), ss. 119-120.

81 *Ibid.*

82 Faruk Erem, *Adalet Psikolojisi* (Ankara, 1959), s. 78.

83 Tezcan, *op. cit.*, s. 23.

84 Faruk Erem, *op. cit.*, s. 78.

85 Tezcan, *op. cit.*, s. 28.

çoğunlukla bir seri ona benzer suçlara veya komşu aileler ve toplumlar arasında uzatmalı savaş haline sebep olabilmekteydi⁸⁶.

İtalyan topluluklarından özellikle Sicilya ve Sardunya'da yaşanan kan davaları haricinde Akdeniz yöresinde kan gütmenin en çok görüldüğü yerlerden biri Korsika olmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda vahim sonuçlar doğuran olaylar, bugün gelenek ve göreneklerin zayıflamasına karşın hükümet faaliyetlerinin artması ile azalmıştır. Bir başka deyişle kan gütme, örneğin Korsika'da olduğu gibi, iyi organize edilmemiş bir hukukun yokluğu halinde sosyal kontrolde önemli bir rol oynayabilmektedir⁸⁷.

Kıbrıs'ta ise, yıllar boyunca, aile anlaşmazlıkları ve işgal sonucu yitirilen şerefe bağlı olarak aile kan davaları hayatın önemli bir özelliği olmuştur. Bu sebeple, köyün sakinleri tek başlarına sokağa çıkmadıkları gibi kapı veya pencereden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı da hazırlıklı olmuşlardır. Sonraları, köylerle kasabalar arasında bağlantı kurulması eğitimin geliştirilmesi ve daha çok sosyalleşme etkileri sonucu bu sorun kontrol altına alınabilir bir hale dönüşmüştür⁸⁸.

Türkiye'de en çok Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Anadolu bölgelerinde görülen kan gütme, az miktarda da olsa İç Anadolu Bölgesinin bazı kısımlarında da yer almaktadır. Olaylar genellikle köylerde cereyan etmekle beraber il ve kasaba merkezlerinde görülen hadiseler de küçümsenecek kadar az değildir⁸⁹. Esasen söz konusu bölgelerden özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde, Tezcan'a göre kan gütmeyle doğuran sebeplerin hepsi (feodal ilişki ve üretim biçiminin, aşiret biçiminin, ağalık kurumlarının ve dengesiz toprak dağılımının bulunması ve de kamu hizmetlerinin gerektiği biçimde yerine getirilmemesi)⁹⁰ bu bölgede toplanmış gibi görünmektedir. Öte yandan Tezcan, Doğu Karadeniz Bölgesinde ekilecek toprağın bölgenin dağlık olması sonucu az ve değerli olmasının, buralarda adam öldürmeye yol açtığını ileri sürerken söz konusu suçu tek bir faktöre dayandırır

86 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 66.

87 Tezcan, *op. cit.*, ss. 28-29.

88 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 66.

89 Tezcan, *op. cit.*, ss. 81-82.

90 *Ibid.*

görünmektedir⁹¹. Oysa suçun tek bir faktöre dayandırılmayacağı bir gerçektir. Kan davasının bir de kültürel yönü vardır, dolayısıyla ekonomik sebepleri kan davasının başlamasında etkin olacak faktörler arasında yorumlamak daha yerinde olacaktır. Nitekim Tezcan, Türkiyede söz konusu bölgelerde kan davasının çıkmasına sebep olan ilk olayın kadın, kız kaçırma, öldürme, işgal, adi adam öldürme, toprak anlaşmazlığı ve kavga olduğunu da belirtmektedir⁹². Ayrıca kan gütmenin cezasının T.C. Ceza Kanununca ölüm olması sebebiyle durum mahkemede açıklanmadığı için bunu adi adam öldürmek suçlarından ayırt etmek de güç olmaktadır⁹³.

XIX. Yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Apalaj dağlarının güneyindeki eyaletlerde kan davaları oldukça yaygındı⁹⁴. Söz konusu yüzyılın son yıllarında bu ülkede, Kentucky ve Batı Virginia eyaletlerinin sınırında Hatfield'ler ve Meccoy'lar arasında onbeş yıl süren bir kan davası olmuştur. Bu sürede ölenlerin sayısının küçümsenmeyecek miktarda olduğu muhakkaktır⁹⁵. Hatta bu bölgedeki kan davaları Amerikan Edebiyatına konu da olmuştur. Örneğin Mark Twain, *Huckleberry Finn* adlı eserinin bir bölümünde 19. yüzyılda Mississippi nehri boyunca bölge halkının hayatını anlatırken bu konuya değinmektedir⁹⁶. Kaliforniya civarındaki yerlilerin bazılarında yerleşen bir geleneğe göre de katilden en etkili şekilde öc almak için onun sevdiklerinden birini öldürmek gerekiyordu⁹⁷.

Eski Çin'de de ceza hukuku intikam veya kişinin öc alması esasına dayanmaktaydı. Bu sebeple, birini öldüren kimse, öldürülen kişinin akrabası tarafından takip edilir ve öldürülürdü. Kişinin babasının öldürülmesi halinde, bu hadise dolayısıyla matem tutmakla mükellef olan kişinin matemini ancak babasının intikamını almakla yani onun kaatilini öldürmekle sona erebilirdi. Sadece, bu izleme ve öldürmenin meşru olması için, kaatili öldürmeden önce veya sonra,

91 *Ibid.*

92 Tezcan, *op. cit.*, s. 84.

93 *Ibid.*, ss. 84-85.

94 Erem, *op. cit.*, s. 78.

95 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 66.

96 Twain, *The Adventures of Huckleberry Finn* (Gt. Britain 1965; A Puffin Book), ss. 107-112.

97 Erem, *op. cit.*, s. 78.

öldürecek kişinin resmi makamlara haber vermesi şart koşulmuştu⁹⁸.

Adi adam öldürmenin her toplumda görülen doğal bir durum olduğu gerçektir. Ama adam öldürme sayıca geniş ölçüde artarak normal sınırı aşp kan gütme halini aldığı zaman sosyal düzensizlikten doğan bir sosyal sorun söz konusudur⁹⁹. Böyle bir duruma iyi bir örnek olarak Kolombiya'da "Vendetta"ya benzer bir suç şeklini verebiliriz. *Violencia politica* (politik şiddet) denilen ve on beş yıldan beri en azından çeyrek milyon insanın ölümüne sebep olan bu oldukça yaygın şiddet örneği, politik ihtilaflardan kaynaklanmaktadır. Bu tür kitlevi yok etme önceleri politik amaç gütmekmekteydi. Ama, zamanla, birtakım politik bahaneler ile bir çok çeteler türemiş ve gerilla faaliyetleri görülmüştür. Daha çok, kentlerden oldukça uzak veya dağlık ıssız bölgelerdeki köylere aniden saldırıp yol vermeyen dağlara saklanan bu çeteler, daha sonra kitlevi olarak aynı şekilde bir karşılığın kurbanı olmuşlardır. Genel olarak bu tür öldürmenin kabulü eşine hiç rastlanmayan bir durumdur. Bu çeteleri oluşturan taraftarların büyük bir çoğunluğu ana-baba ve kardeşlerine yapılan işkenceleri, kızkardeşlerinin işfalını ve onların öldürülmelerini seyretmeye mecbur edilmiş olan 6-15 yaşlarındaki çocuklardır. Çok genç yaşta edinilen bu tür tecrübeler sonucu kendilerinde uyanan intikam almak duygusu ile söz konusu şiddet örneğini devam ettirmişlerdir¹⁰⁰.

d) İntihar ve Adam Öldürme İlişkisi :

Kişinin kendi hayatına son vermesi diye ifade olunabilen intihar, bir bakıma, suç olarak kabul edilmeyebilir. Oysa Hıristiyan kilisesi, St. Augustine'in altıncı emrini, "kendini öldürme"yi (self-murder) de kapsamına alacak şekilde bir yorum yapan doktrini kabul etmiştir¹⁰¹. Dolayısı ile geleneksel Hıristiyan eğitiminin, örneğin, İngiliz hukukuna çok etkisi olmuştur. 1854 den 1961'e kadar sadece İngiltere'de intihara teşebbüs bir suç olarak kabul edilirken 1961 de çıkan İntihar Kanunu (Suicide-Act) ile intihara teşebbüs yanısıra intiharın kendisi de Britanya adalarının bütün bölgelerinde suç sayılmıştır¹⁰².

98 Okandan, *op. cit.*, s. 42.

99 Tezcan, *op. cit.*, s. 25.

100 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 70-71, 115.

101 *Ibid.*, s. 15.

102 Knudsen, *op. cit.*, s. 46.

"Dramatik intiharlar" (dramatic suicides) ise Puerto Rico'ya has bir özellik haline gelmiştir. Örneğin yakın zamanda, bir ay içinde üzerlerine petrol döküp kendilerini yakan on dört kişi kaydedilmiştir.¹⁰³ Bu tür intiharların Uzak Doğuda da görüldüğü olduğu gibi son zamanlarda protesto amacıyla batı toplumlarında da yer aldığı bir gerçektir.

Adam öldürme ve intiharın birbirlerine ters orantılı olduklarına dair bir hipotez vardır. Bir başka deyişle, adam öldürme oranı yüksek olan kültürlerin düşük intihar oranı göstermeleri gerekmektedir. Buna karşılık intihar oranı yüksek olanlarda ise daha az sayıda adam öldürme olayları olacaktır. Bu hipotezi ortaya atan Andrew F. Henry ve James F. Short, Jr. şu sonuca varmışlardır: Kişinin davranış üzerine dış baskının güçlü olması intihar olayını azaltıcı yönde etkilerken, adam öldürme olaylarında artışa sebep olmaktadır. Bu veri, bir bakıma, Murray ve Jacqueline Straus'un Seylandaki sosyal yapı ile adam öldürme ve intihar arasındaki ilişkiler hakkındaki görüşlerine de uymaktadır. Onlara göre toplumun yapısının sıklığı derecesi ile intihar doğru, adam öldürme ise ters orantılı olarak bir değişiklik göstermektedir¹⁰⁴.

Kriminolojik açıdan yapılan ilk inceleme, erden biri o an Lacassagne'nin incelemesinde de, çoğu ülkelerde, adam öldürmenin sıklığının intihar ile ters orantılı olarak yer aldığı belirtilmektedir. Kuzey Avrupa ülkelerinde, özellikle Danimarka ve İsveç'de, yüksek intihar oranına karşı adam öldürme daha az yaygındır¹⁰⁵. Örneğin Danimarka'da intihar edenlerin sayısı oldukça yüksektir. Bunda yıllar önce ölüm cezasının kaldırılmasının rolü büyüktür.

Öte yandan, çoğunluğu Roma Katoliği mezhebinden olan ülkelerde ise ihtihara pek ender rastlanmaktadır. Buna karşılık bu ülkelerde adam öldürme olayı nispeten yaygındır. Bunda dini inancın rolü vardır; intihar edenin günahlarından arınmadan beşeri günah içinde öleceği inancı sebebi ile birey, kolay kolay intihara teşebbüs edememektedir¹⁰⁶.

103 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 129.

104 H. Bloch, *op. cit.*, s. 238.

105 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 115.

106 T.C.N. Gibbens *op. cit.*, s. 131.

Adam öldürme ve intihara karşı belirli tutumların ortaya çıkmasında, çoğunlukla açıkça anlaşılmayan din mezheplerine has prensiplerden çok, yerleşik ve köklü değerlerin rol oynadığı ileri sürülebilir. Örneğin orta çağda Alman eyaletlerinden birinde taammüden adam öldürmeye verilen ölüm cezasının kaldırılması gerekmiştir çünkü intihar etmek isteyenler yardıma muhtaç bir sakatı öldürerek, kendilerinin ölüme mahkum edileceklerini bilip suçlarını itiraf etmekte ve böylece dolaylı da olsa isteklerini gerçekleştirmekteydiler¹⁰⁷.

Bazı toplumlarda ise, örneğin Eskimolar'da, toplumun selameti için toplu intiharlar göze çarpmaktadır. İşe yaramayan ihtiyar eskimo tek başına ölmek üzere gruptan ayrılmakta veya aile göç ederken gönüllü olarak geride kalmaktadır. Bu duruma daha çok yiyecek kıtlığı sebep olmaktadır. Hatta bazı durumlarda ihtiyarı geride bırakmak için grup ortak bir karara da varmaktadır¹⁰⁸.

c) *Baba Katli (Parricide)*

Bazen, bizzat feda edilenin hayrı için, altruistik amaçlarla yaşlı ana babalar öldürülürdü. Garofalo'nun belirttiğine göre, ilkelerin gelenekleri hakkında eski ve yeni gezginler tarafından verilen raporlarda, bir çok boy'larda ana-babayı öldürmek dine bağlı bir gelenektir. Garofalo, ayrıca soya ilişkin bağların Sardunyalılara, İskandinavlara ve Slavlara hasta veya son derece ihtiyarlanmış ana-babalarını öldürmek görevi verdiğine de dikkatini çekmektedir¹⁰⁹. Oysa, merhamet duygularıyla, mağdurun acı çekmeden veya sürünmeden ölmesi ("Euthanesia") gayesini güden bir tutum¹¹⁰ Britanya adalarında bir cinayet türü olarak ifade bulmaktadır¹¹¹.

Bu tür davranışların temelinde, bir ölçüde ekolojik şartlar olmakla beraber, daha geniş ölçüde, sosyal sebeplerin yattığı da bir

107 T.G.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 70-71.

108 Ogburn ve Nimkoff, *op. cit.*, s. 36.

109 Örneğin, Macellan takımadaaları, Fijide, Sumatra adasında, Kamçatka ve Yeni Kaledonya halkı arasında görüldüğü üzere (Garofalo, *op. cit.*, s. 27)

110 Bu kavramın özünde iki temel unsur vardır: mağdurun rızası, ve mağdurun isteği üzerine suç fiilini işleyen kişinin yaptığı işin hukuk kurallarına çığneyecek kadar önemli olduğu inancında olması.

111 Knudsen, *op. cit.*, s. 46.

gerçektir. Adı geçen toplumlarda, yaşlıların, eskiden var olan hayat şartlarının zorluğu sebebiyle, aileye maddi bir yük olduğu kadar bir sorun kaynağı olabilecekleri düşüncesinin toplumları bu tür davranışlara ittiği ileri sürülebilir. Ancak, temelde benzer saiklerle yapılagelmiş olan bu tür davranışların her toplumda uygulanış sebeplerinin farklılık gösterdiği de dikkate alınmalıdır.

İbrani hukukunun özellikle çocukların ana-babalarıyla olan ilişkileri hakkında ilgi çekici hükümleri vardı. Ana-babanın çocukları üstünde mutlak otoriteleri hudutsuz değildi. Buna karşılık ana babasını döğen, onlara hakaret eden çocuklar ölüm cezasına çarptırılırlardı¹¹². Aynı şekilde, Eski Çin'de, ana-babasına fena muamele eden çocuk ölüme mahkum edilirken babasını kasden öldüren çocuk işkenceyle öldürülürdü. Bunda, babasının ileride kendisine ibadet edilmesi gereken bir ata olarak düşünülmesinin rolü büyüktür. Keza, bir çocuğun işlediği cürüm nedeniyle ana-babası intihata mecbur olurlarsa, çocuk ölüm cezasına çarptırılırdı¹¹³. Eski Mısırda ise ana veya babayı öldüren kinse dikenler içine atılır veya yakılırdı¹¹⁴.

Bugün baba katli Rusya ve Fransa'da özel kanunlara tabidir. Latin ve Güney Amerikada ise bu suç taammüden adam öldürmeye konan yasakların kapsamına girmektedir¹¹⁵.

f) "Infanticide"¹¹⁶

Eski toplumlarda güneş bütün güçlerin kaynağı olarak görülürdü. Isı, ışık ve hareket enerjilerini beslemek için güneşe bazı toplumlarda (Eski Meksikalılar-Azteklerde) savaş esirleri¹¹⁷, bazı toplumlarda (Keltlerde) ise savaş esirleri yanı sıra hüküm giymiş suçlular kurban edilirdi¹¹⁸. Bu amaç ile kendi çocuklarını kurban eden topluluklarda yok değildi. Örneğin Kartacalılarda güneşi temsil eden "Moloch" adlı puta kurban edilecek çocuklar, buzağı başlı, bronzdan büyük

112 Okandan, *op. cit.*, s. 179.

113 *Ibid.*, 33.

114 *Ibid.*, ss. 95-96.

115 Knudsen, *op. cit.*, s. 55.

116 Kriminolojik açıdan, yeni doğmuş çocuğun öldürülmesi.

117 James G. Frazer, *The Golden Bough* (London: Macmillan and Co. Ltd. 1935 - Abridged ed.), s. 79.

118 *Ibid.*, s. 653.

bir heykelin ellerine bırakılırdı. Çocuklar buradan bu şeklin içinde alev alev yanan fırına düşerken halk, yananların çığlıklarını basturmak için çalan müziğe uyarak dans ederlerdi. Eski Giritlilerde de bu adet görülmektedir¹¹⁹.

Toplumların sosyo-ekonomik bir saikle, diğer bir deyişle, muhtemelen nüfusun korku veren artışını önlemek ve "ayıklama" yapmak zorunluğundan dolayı özellikle sakat doğan çocukları ve işe yaramayan ihtiyarları öldürme adetini benimsedikleri dikkati çekmektedir. Adı geçen zorunluluklardan dolayı örneğin, Japonya'da, Çin'de, Avustralya'da, Paraguay'da ve Güney Afrika'da yeni doğmuş zayıf ve hasta bünyeli çocukların öldürülmesine izin verilmişti¹²⁰. Bugün için humanistik açıdan ağır şiddet suçlarından sayılan "infanticide" bu kültürlerde bir adet olarak görülmekte ve suç kabul edilmektedir. Hatta Ispartalılar fiziki bünyesi zayıf veya sakat olarak doğan çocukların site idaresi tarafından Taygete dağından bir uçuruma atılarak öldürülmesini önemli bir vazife saymaktaydılar¹²¹.

Diğer yandan ataerkil, yani baba soyunun ve hakimiyetinin izlendiği ailelerin çoğunlukta olduğu toplumlarda, babanın eşi ve köleleri yanı sıra, oğulları ve torunları üzerinde sınırsız otoritesi de "infanticide"e yer vermekteydi. Çin'de babanın çocukları üzerindeki mutlak otoritesi sonucu babaya çocuklarını cezalandırmak konusunda çok geniş olanaklar tanınmıştı. Baba, çocuklarını öldürmeye kadar gidebilmekte, buna karşılık hiç bir ceza görmemekteydi. Yalnız babanın bu hususta ifrata gitmemesi veya kısıtlı hareket etmesi gerekti. Uygulamada, babanın cezalandırılması cihetine gidilmediğinden çocukların babaları tarafından öldürülmeleri de bir adet haline gelmişti¹²². Oysa Eski Mısır'da, çocuğunu öldüren baba veya annenin, öldürdükleri çocuğun cesedi kendi vücutlarına bağlanmak suretiyle üç gün, üç gece teşhir edilmeleri söz konusuydu¹²³. İbranilerde ise durum biraz değişti. İbrani hukukunun özellikle çocukların ana-babalarıyla olan ilişkileri hakkında ilgi çekici hükümleri vardı. Ana-babanın çocuklar üzerindeki otoritesi hudutsuz

119 *Ibid.*, ss. 280-281.

120 Garofalo, *op. cit.*, s. 47.

121 Okandan, *op. cit.*, s. 278.

122 *Ibid.*, s. 34.

123 *Ibid.*, s. 96.

ve keyfi değildi. Defalarca ihtardan sonra islah olmayan serkeş, aç gözlü veya alkol düşkünü çocuklar, ana-babanın şikayeti üzerine hakimlerce "taşlanarak ölüm" cezasına çarptırılırdı¹²⁴.

Yine Cahiliye çağında, Araplarda çok az görülmele beraber, kız çocuğunu diri diri kuma gömme adeti de dikkati çekmektedir:

"Bunu onlar, bir gün şerefi lekeleneyeceği veya yoksulluk çekeceği korkusuyla yapıyorlardı. Göçebe Araplar yaşamasını istedikleri kızlarına yünden örülmüş bir cübbe giydirerek deve veya koyun güttürürlerdi. Öldürmek istedikleri kızlarını ise doğar doğmaz yaptıkları gibi, bazen de altı yaşlarına geldiğinde ona güzel elbiseler giydirip akrabalarına götüreceklarini söyleyerek çölde önceden hazırladıkları çukura atar, üstünü kumla örterlerdi. Doğar doğmaz öldürecekleri zaman, doğuracak kadın bir çukur kazar, orada doğurur, doğan çocuk kız ise o çukura gömer erkek ise alıp büyütürdü"¹²⁵.

g) Kürtaj (abortion)

Kürtaja ilişkin kanunların da kültürlere göre değişik yorumları olduğu görülmektedir. Bugün için, özellikle batı dünyasında, kanunlara aykırı kürtaj yapmayı engellemek için çok az gayret gösterilmekle beraber, kazanç için devamlı kürtaj yapanlar ciddi cezalar ile karşılaşmaktadırlar¹²⁶. Kürtaj, genellikle Britanya adalarında, bazı durumlarda, Kuzey Karolina, Kolorado ve Kaliforniya hariç olmak üzere, Amerika Birleşik Devletlerinde ve bütün Katolik ülkelerinde büyük suçtur. Sadece annenin hayatı sözkonusu olunca İngiltere'de kürtaja izin verilmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde ise kürtaj resmi devlet kliniğinde yapılmadığı zaman suç sayılmaktadır. Japonya'da da nüfus kontrolü programına uygun olarak en az U.S. \$ 8.00 karşılığında istek üzerine kürtaj yapılmaktadır¹²⁷.

Kürtajdan başka, gebe kadının türlü yollarla çocuğu düşürmesi, çoğu toplumlarda, ağır cezayı gerektiren suçlardan kabul edil-

124 *Ibid.*, s. 179.

125 Çarhatay, *op. cit.*, ss. 125-126.

126 T.C.N. Gibbena, *op. cit.*, s. 11.

127 Knudsen, *op. cit.*, ss. 45-46.

miştir. Örneğin, Eski Atina'da kadının kocasının isteğine aykırı olarak çocuğunu düşürmesi veya düşürtürmesinin cezası ölümdü. Kocasının buna razı olması halinde ise ceza verilmezdi, çünkü, Atina hukukuna göre, kocanın karısına çocuk düşürtürme yetkisi vardı¹²⁸. Asür hukuku da "düşük"ü suç kabul ederek çocuğunu düşüren kadın hakkında kazığa vurulma cezası vermekteydi. Çocuk düşürerek ölen kadın gömülmez, mezarı yapılmaz ve "menfur" sayılırdı; hür bir kadının çocuk düşürmesine sebep olan kişi de kadının ölmesi halinde, öldürülürdü¹²⁹. İbraniler için de geçerli olan bu durumda kadının ölmeyip sakat kalması halinde, aynı sakatlık, buna neden olan kişinin vücudunda "husule getirilirdi"¹³⁰. Etiler'de ise gebe kadının çocuğunu düşürmesine sebep olan kişi, kadının gebelik süresi ile orantılı olarak artan para cezasına çarptırılırdı¹³¹.

Çocuk düşürmeyi suç olarak kabul etmeyen toplumlar da vardır. Muhtemelen nüfus artışını korumak zorunluğundan doğan bir adete göre Polonezya'da kadının çocuk düşürmesine izin verilmekteydi¹³². Ayrıca Roma hukukunda, ne Kraliyet ne Cumhuriyet ne de İmparatorluk devrinde çocuk düşürme suç olarak kabul edilmemiştir. Sonraları bu olay suç kabul edilerek ağır cezalar verilmiştir¹³³.

2- Cinsel Suçlar (Sexual Offences):

Cinsel suçlar toplum içerisindeki gerilimlerin ve baskıların sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu tür suçları işleyenler, toplumda ceza kanunlarıyla yasıtılan davranış kaidelerine uymayı öğrenemeyen kişileri temsil etmektedirler. Bu konuyla ilgili olarak Hulsey Cason, bazı sapıklıkların ne kadar sağma ve iğrenç görünürlerse görünsünler, hepsinin bir vakitte, bir yerde sosyal açıdan tasvip gördüğüne ve kabul edildiğine dikkati çekmektedir¹³⁴. Dolayısıyla cinsel suçların ifadesi oldukça geniş kültürel değişiklik göstermektedir.

128 Okandan, *op. cit.*, s. 294.

129 *Ibid.*, s. 165.

130 *Ibid.*, s. 188.

131 *Ibid.*, s. 207.

132 Garofalo, *op. cit.*, s. 47.

133 Okandan, *op. cit.*, s. 482.

134 H. Bloch, *op. cit.*, s. 248.

Cinsel suçlar, daha çok, taammüden adam öldürmenin olağan-üstü az görüldüğü Protestan ülkelerinde üzerinde önemle durulan bir konudur. Adam öldürme oranı çok yüksek ülkelerde ise pek az cinsel suç görülmektedir. Bu durumu, Durkheim'in insan hayatının kutsallığının genel olarak kabul gördüğü ve hürmet edildiği toplumlarda daha az tehditkar olan şapmalara, özellikle cinsel suçlara, dikkatlerin çevrildiği yönündeki açıklaması ile izah etmek mümkündür¹³⁵.

Her kültür, cinsel dürtülere kendine has bir şekilde bir yön verebilmektedir. Kültürlerin çoğunluğu evlilik öncesi herhangi bir cinsel yaklaşmayı yasaklarken, örneğin, cinsel davranışlarında laubalilik göstermeyen Polenezyalı bir genç bulunduğu toplumun üyelerince "anormal" kabul edilebilmektedir¹³⁶. Maderşahi (matrilineal) özellikte olan ailelerden oluşan bir topluluğun yaşadığı Dobu adası¹³⁷ nda ise evlenmemiş genç erkeğin her gecesi evlenecek genç kızlardan birinin evinde geçirmesi bir adettir. Geleneksel olarak, erkeğin anasının evinde kalması yasaktır. Ancak yattığı kızın anası onu sabahleyin kapı ağzında yakalayıp, alıkoyarak suretiyle onu kızı ile evliliğe zorlayabilir. Evlilik töreni ise ilgi çekicidir. Kızıyla yatan erkeği alıkoyan ana bağıra çağıra halkı toplar. Halk toplanarak çifti devamlı olarak yarım saat kadar bir süre süzer; bu süre sonunda evlilik töreninin bittiği kabul edilir¹³⁸.

Dolayısıyla Benedict'in cinsel davranışlar ile evlilik ilişkisine şöyle bir yorum getirmesi yerinde olmaktadır:

"...Erginlikte cinsel konularda serbestiyeti kabul eden birçok kültürler evlilik kurumunda sadakat beklerler; gerek erkekde ve gerek dişide evlilik öncesi bekârete önem veren birçok toplumlar ise evlilik süresince hayatlarını aşırı serbest bir şekilde düzenlemek isterler"¹³⁹.

135 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 89.

136 Clyde Kluckhohn, *Mirror for Man* (New York: McGrawHill Book Comp. 1949), s. 25.

137 Yeni Gine'nin güneyinde.

138 Ruth Benedict, *Patterns of Culture* (London: Routledge and Kegan Paul Ltd. 1961), s. 96.

139 Ruth Benedict, "Continuities and Discontinuities in Cultural Conditioning", Peter Rose (ed.), *op. cit.*, s. 149.

a) *Çokeş Evlilik (Polygamy)* :

Bazı kültürler hayat boyu süren tekeş evliliği desteklemektedirler. Örneğin, Eski Çin'de bir erkek, dini inançların ve hukukun icaplarına göre ancak tek bir kadınla ve bir kere evlenebilirdi. Karısının ölümü halinde bile erkeğin tekrar evlenmesi kabul görmemekteydi çünkü evlenmenin dini bir mahiyeti vardı. Ayrıca karı kocanın ölümlerinden sonra da birbirlerinden ayrılmayacakları inancı halk arasında yer etmişti. Bununla beraber serveti uygun olan erkekler aynı aileden olmak şartıyla bir kaç kadın ile evlenebilmekteydi. Bu durumda erkeğin esas karısı ilk evlendiği olmakta ve dini törenlere ancak bu ilk karısı katılabilmekteydi¹⁴⁰. Oysa Eski Roma'da evli bir erkeğin ikinci bir kadınla evlenmesi suçtu¹⁴¹. Bugün bile, Roma Katoliklerinin çoğunlukta olduğu toplumlarda sadece hayat boyu süren tekeş evliliğe izin verilmektedir.

Eskiden Cahiliye çağında, erkekler, hiçbir sınır söz konusu olmaksızın, istedikleri kadar kadınla evlenebiliyorlardı. Ailenin erkek evladını çoğaltmak ve düşmanlara karşı kuvvetli olmak arzusu ve ihtiyacından doğmuş olan bu alışkanlığı İslamiyet sınırlayarak, aynı zamanda ancak dört kadınla evlenebileceği şeklinde kayıt altında almıştır¹⁴².

İbranilerin miras hukukunda ise bir erkeğin birkaç kadınla evlenebileceği belirtilmektedir¹⁴³. Etiler'de ve Mısırlılar'a poligami kabul gören bir adetti¹⁴⁴.

Yunan sitelerinde evlilik kurumu birbirinden farklı bir durum göstermekteydi. Örneğin, Atina sitesinde evlenmek her vatandaş için zorunlu olduğundan, evlenmemek suç sayılıyordu. Çokeş evlilik Atina sitesinde yasaklanmakla beraber, erkeğin meşru karısı yanısıra odalıklarının bulunmasına izin vardı. Aynı şekilde Isparta sitesinde de evlenmemek suç kabul edilerek, geç evlenen cezalandırılmaktaydı. Çokeş evlilik Isparta hukukunca yasaklanmasına rağmen, evlilik

140 Okandan, *op. cit.*, s. 36.

141 *Ibid.*, s. 477.

142 Çağatay, *op. cit.*, s. 125.

143 Okandan, *op. cit.*, s. 181.

144 *Ibid.*, s. 199, 90.

dışı cinsel ilişkiler suç olmadığı için pratikte bu yasağın bir kaymeti yoktu¹⁴⁵.

Bir kadının birkaç kocaya sahip olmasına izin veren topluluklar da vardır. Örneğin, aşağı tabakadan olan Tibetli kadınların genellikle birden fazla kocaları vardır¹⁴⁶. Eski Hint'te ise aile kurumunun maderşahi bir özelliği vardı. Bu sebeple bir kadın birkaç kocaya sahip olabilmekteydi. Bu arada erkek kardeşlerin aynı kadınla evlendikleri de görülmekteydi¹⁴⁷. Zamanla yabancı kavimlerin yerleşmesi yansira dini düşüncelerde değişiklikler sonucu aile kurumunun pederşahiye dönüşmesi¹⁴⁸ ile durum tamamen tersine dönmüş ve Hint hukuku bir erkeğin birkaç kadınla evlenmesine izin verir hale gelmiştir. Çeşitli mecellelere göre, erkeğin kastı göz önünde bulundularak, evlenecek kadın sayısı bir ila dört arasında değişmekteydi¹⁴⁹.

Bugün çağdaş hukukun hakim olduğu ülkelerde çokeş evlilik suçtur. Buna rağmen, bazı Afrika ve doğu ülkelerinde çokeş evliliğin hâlâ yaygın olduğu da bir gerçektir¹⁵⁰.

b) *Fücur (Incest)*

Fücur, "dinlerin ve kanunların yasak saydığı yakın akraba ile cinsi münasebet"¹⁵¹ olarak tarif edilebilir. Tarih boyunca değişik kültürlerde suç kabul edilerek ağır cezalar verilen bu tür cinsel ilişkinin suç sayılmadığı topluluklar da yok değildir. Örneğin, Eski Mısır'da Firavunlar devrinde, yakın akrabalar arası evlilik yasaklanmamaktaydı. Kız kardeşin erkek kardeş ile evlendiği¹⁵² bu toplumda, ancak yeni Tep İmparatorluğunda devrinde (M.Ö. 1580-1090) yakın akrabalar arası evlilik yasaklanmıştır¹⁵³.

Yakın akrabalar arasında evlenmeyi İspartahlılar ve eski İran'da da görmekteyiz. Yalnız İspartahlılarda (ve Atina sitesinde) aynı ananın

¹⁴⁵ *Ibid.*, s. 297, 281.

¹⁴⁶ Ralph Linton, *op. cit.*, s. 19.

¹⁴⁷ Okandan, *op. cit.*, s. 36.

¹⁴⁸ *Ibid.*, s. 36.

¹⁴⁹ *Ibid.*, ss. 59-60.

¹⁵⁰ Knudten, *op. cit.*, s. 55.

¹⁵¹ H. Ziya Ülken, *Stajoloji Sözlüğü* (İst.: M.E. Baumevi, 1969.), s. 112.

¹⁵² Garofalo, *op. cit.*, s. 33.

¹⁵³ Okandan, *op. cit.*, s. 90.

çocukları evlenemezken¹⁵⁴ İran'da "kan karabeti" evlenmeğe engel olmadığından bir erkeğin kızkadeşi ile evlenmesi adetlere uygun düşmekteydi¹⁵⁵.

Altıncı dereceye kadar hısımların evlenmelerinin yasaklandığı eski Roma'da, birbirleri ile evlenmeleri hukuken imkansız görünen kişiler arası evlilik dışı cinsel ilişki de suç sayılmakta ve bu şahıslara ölüm, sürgün gibi cezalar verilmekteydi. Bu meyanda, evlat edinen kimse ile evlatlığı, erkek kardeş ile kız kardeş, bir kadın ile onun amcası, dayısı, v.b. bir erkekle onun halası, teyzesi v.b., kayın-pederle gelin, damatla kayınvalide, kadınla kayınbiraderi, erkekle baldızı arasında evlilik dışı cinsel ilişki yasaktı¹⁵⁶. Anne, kız veya erkek çocuk, gelin, kayınvalide, üvey kız, baldız gibi kimselerden biriyle cinsel ilişkide bulunan kişiye Etiler'de ölüm cezası verilmekteydi¹⁵⁷. Aynı ceza İbraniler'de de annesiyle, geliniyle veya kız kardeşi ile cinsel ilişkide bulunanlara verilmekteydi¹⁵⁸. Babil devletinde, Hamurabi mecellesine göre kendi kızıyla cinsel ilişkide bulunan baba sürgün cezasına mahkum edilirken, gelini ile gayrimeşru ilişkide bulunan kayınpeder suda boğulurdu. Babasının ölümünden sonra annesiyle cinsel ilişkide bulunan çocuk ve anası ise yakılırdı¹⁵⁹. Eski Çin'de ise birbirleriyle evlenecek kadın ve erkeğin aynı aile ismini taşımamaları gerektiği yoksa ağır ceza görürlerdi. Örneğin "altsoy" ile veya kardeşinin dul kalmış karısıyla evlenen bir kimse ölüm cezasıyla cezalandırılırdı. Aynı şekilde, baba tarafından olan akrabalarla da evlenmek yasaktı¹⁶⁰.

Cahiliye çağında sadece aile topluluğu akrabalığına önem verildiği için evlenme yolu ile ortaya çıkan akrabalığın önemi yoktu. Bu nedenle, babanın ölmesi halinde oğulları üvey anaları ile evlenebilirdi¹⁶¹. İslâmiyet bütün bunları yasaklamıştır¹⁶².

154 *Ibid.*, s. 281.

155 *Ibid.*, s. 219.

156 *Ibid.*, ss. 475-77.

157 *Ibid.*, s. 207.

158 *Ibid.*, s. 189.

159 *Ibid.*, s. 146.

160 *Ibid.*, s. 36.

161 Üvey annesi ile evlenene "dayzen" denirdi.

162 Muhammed Ebu Zehra, *İslâm Hukuku Metodolojisi*, çev. Dr. Abdülkadir Şener, (A. U. İ. F. yay. no.: CX), s. 59.

Türkiye'de ise Alevi topluluklarında fücür'un yaygın olduğu fikri vardır. Nermin Erdentuğ'a göre aslında bu sünnilerin uydurması olan bir söylentiden başka bir şey değildir¹⁶³. Kendisinin, bir Alevi köyü olan Sün'de, konuyla ilgili şu tespitleri yaptığı görülmektedir:

"...kayınbaba ile gelin arasında hiçbir zaman cinsi bir münasebet hatırlanmaz. Sün'lüler böyle bir vak'a olsa bile bunun ölümle neticeleneceğini tekrar eder dururlar, keza kayınbirader-yenge sevişmesi veya münasebeti'de kat'iyen kaydedilmemiştir: Sün'lülere göre, bu fertler arasında evlilik bile ağır görülürken bu nevi münasebetin mevcudiyeti asla düşünülemez"¹⁶⁴.

c) Zina :

Bir hareketin ahlaki karakteri o hareketi suç olarak saymak için bize yetki vermemektedir. Ahlâki açıdan son derece masum bir hareketten dolayı fail cezalandırılırken, ahlaka karşıt olan bir başka davranış, örneğin zina, bir suç olarak ceza görmeyebilmektedir¹⁶⁵.

Bu açıdan, evli bir kişinin evlilik dışı cinsel ilişkide bulunması anlamına gelen "zina", her toplumda, her zaman bir suç olarak görülmemiştir. Örneğin, evlilik dışı cinsel ilişkilere izin veren Isparta toplumu zina'yı suç olarak kabul etmediği gibi ailede kocanın kısır olması halinde karının yabancı erkeklerle cinsel ilişkide bulunması normal karşılanmaktaydı¹⁶⁶. Böyle bir ilişkiden doğacak çocukların babası da kadının meşru kocası olmaktadır. Fakat Isparta sitesi diğer Yunan sitelerinden bu konuda çok farklıydı. Diğer sitelerde erkeğin, karısını evlilik dışı bir ilişkide bulunurken yakalaması halinde onu öldürmek hakkı vardı¹⁶⁷ ve koca bu sebeple ceza görmediği gibi odalığını da aynı şekilde öldürebilmekteydi. Kocası tarafından zina halinde yakalanıp öldürülmeyen kadının ise mabedlere girmesi ve süslü şeyler takması yasaktı¹⁶⁸.

¹⁶³ Nermin Erdentuğ, *Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*, (Ankara: Ayyıldız Mat. A.Ş., 1971), s. 46.

¹⁶⁴ *Ibid.*, ss. 34-35.

¹⁶⁵ A.M. Wilshire (ed) *Principles and Practices of Criminal Law: Harris's Criminal Law* (London: Sweet and Maxwell Ltd. 1946), s. 3.

¹⁶⁶ Okandan, *op. cit.*, s. 281.

¹⁶⁷ *Ibid.*, s. 277.

¹⁶⁸ *Ibid.*, ss. 293-294.

Eskimolar arasında bu konuda oldukça değişik davranış kural-ları bulunmaktadır. Eskimolarda tek başına yola çıkmış bir yolcuya yemek ve barınacak yer yanısıra, bazı durumlarda uyku arkadaşı olarak kaldığı evin karısı da verilebilmektedir; bu da ancak koca ve karının rızası ile olmaktadır. Bu tür bir misafirperverliği red etme hem ev sahibi erkeğe hem de karısına hakaret sayılırdı. Buna rağmen erkek evin reisidir ve arzusu olmadan yer alan cinsel uygunsuzluklar sert bir şekilde cezalandırılmaktadır¹⁶⁹. Kuzey Amerika Kızılderililerinden Komanşiler'de de belirli şartlar altında kardeşler karılarını cinsel amaçlarla birbirlerine ödünç verebilirlerdi¹⁷⁰.

Eski Roma'da da "öz zevceyi bir dosta terk"¹⁷¹ olağan bir durumdu. Bu daha çok karının kocanın menkûl eşyası olarak görülmesinden ileri gelen bir tutumdur. Dolayısıyla zina olayı da aslında "mülke tecavüz" olarak suç sayılabilmekteydi¹⁷². Cumhuriyet devri sonlarına doğru ise Roma'da hür kadınların, yapılan üç ihtara rağmen, erkek kölelerle ilişkide bulunmaları suçtu. İmparatorluk devrinde evli olsun veya olmasın, herhangi bir kadın ile evlilik dışı cinsel ilişki suç kabul edilerek, bu suçu işleyen kadının babasına, hem kızını hem de suç ortağını (köle ise) öldürme yetkisi verilmişti. Üçüncü asırda Roma'da zina daha da ağır suç sayıldığından bu suçtan mahkûm olan kadınlar afdan da faydalanamazdı. Justinianus zamanında ise zina yapan kadın manastıra kapatılarak orada kalmaya mecbur edilirdi¹⁷³.

Babasının evinde oturup, kocasını başka bir erkek ile aldatan Asürlü kadının hem kendisi hem de suç ortağı öldürülürdü. Kadının kocasının evinde yaşaması halinde ise, kadın böyle bir suç işlediğinde, kocanın hem karısının hem de suç ortağının organlarını sakatlama veya her ikisini affetme hakkı vardı¹⁷⁴. Zina suçunu işleyen erkek ve kadının, cinsel organlarının kesilmesi yoluyla cezalandırılması ise eski Mısır'da uygulanmaktaydı¹⁷⁵. Bundan başka Eski Hint'de¹⁷⁶ ve

169 Ogburn ve Nimkoff, *op. cit.*, s. 35-36.

170 Ely Chanoy, *Sociological Perspectives* (New York: Random House, 1964), s. 12.

171 Garofalo, *op. cit.*, s. 33.

172 H. Bloch, *op. cit.*, s. 275.

173 Okandan, *op. cit.*, ss. 476-77.

174 *Ibid.*, s. 164.

175 *Ibid.*, s. 96.

176 *Ibid.*, s. 68.

İbraniler'de¹⁷⁷ zina suçluları yakılırken, Babil devletinde¹⁷⁸ suya atılmaktaydı. İslamiyeti kabul eden ülkelerde ise zina yapan müslüman kadın "taşlama" ile cezalanırdı¹⁷⁹. Eski Çin'de, yukarıda verilen örneklerden farklı olarak, zina mutlak surette boşanmayı gerektirmekteydi. Bu durumda suçlu kadın, ancak suç ortağından başka birisiyle evlenebilmekte veya kocası tarafından satılabilmekteydi¹⁸⁰.

Bugünkü çağdaş hukuk sisteminde çoklukla zina hâlâ "suç" olarak kabul görmeye beraber zinaya yukarıda sözü edilen cezalar yerine, daha çok para veya hapis cezası verilmektedir. Hatta bazen suç olarak bile kabul edilmediği durumlar da olmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinin Georgia eyaletinde zina için en yüksek para cezası U.S. \$ 1000 olup, paranın ödenmemesi halinde altı aylık hapis öngörülmektedir. Louisiana eyaletinde zina suç değildir¹⁸¹. Britanya adalarında da suç olmamakla beraber zina, boşanma nedeni olabilmektedir. Oysa zina, Fransa ve İtalya'da suçtur¹⁸².

Türkiyede ise, geleneksel Türk topluluklarında¹⁸³ zina olayında erkek, çevresi tarafından ayıplanırken kadın bedeni cezalar (örneğin, ağır işkence) yanı sıra köyden sürülmek suretiyle cezalandırılmaktadır. Elazığ'ın Hal köyünde, takriben 40-45 yıl önce geçen bir olayda kadın, kafası traş edildikten sonra bir merkepe ters biçimde bindirilerek köyden sürülmüştür¹⁸⁴. Bir alevi topluluk olan Sün köyünde ise zina yapan erkek ve kadın, köylerinden uzun bir süre toplum dışı edilmişlerdir¹⁸⁵. Bugün ise Türkiye'nin çoğu köylerinde flört ve metres yaşamaya hâlâ tahammülsüzlük gösterilmekte ve zina olayında daha çok kadın ağır derecede (bazen ölümlerle) cezalandırılmaktadır¹⁸⁶.

177 *Ibid.*, s. 189.

178 *Ibid.*, s. 147.

179 Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyasal Kati* (Ankara: Ajans-Türk Mat., 1963), s. 46.

180 Okandan, *op. cit.*, s. 37.

181 Edwin Sutherland ve Donald Cressey, *Principles of Criminology* (Philadelphia: J.B. Lippincot Co., 1966), s. 16.

182 Knudsen, *op. cit.*, s. 45.

183 Türkiye'de Türk toplumu a) köy (geleneksel) ve b) kent olmak üzere iki tür topluluktan meydana gelmektedir.

184 Nermin Erdentuğ, *Hal Köyü...*, s. 36.

185 Nermin Erdentuğ, *Sün Köyü...*, ss. 24-25.

186 Nermin Erdentuğ, "Türkiye Geleneksel Topluluklarında Kültüründe Kültür Değişimleri" *Astrofözi Dergisi* (A.U.D.T.C.F.) sayı 4, 1976-68, s. 79.

d) *Fuhuş (Prostitution)*

Her toplumda adetler ve kanunlar çerçevesinde yer alan cinsel ilişkiler dışında kalan ilişkilere verilen genel bir terim olarak fuhuş, kazanç amacıyla yapılması özelliği ile zina'dan ayrılmaktadır¹⁸⁷.

Fuhuşun tarifinden doğan güçlük, üç ayrı kanunlaştırma hareketine sebep olmuştur. Bunlardan birincisi "yasaklayıcı" (prohibitionist) politikadır. Buna göre fuhuş her zaman için suçtur. Dolayısıyla onu ve ona ait tüm ticaretleri para cezası veya hapis cezası ile bastırmak gerekmektedir. Bu A.B.D., S.S.C.B., Macaristan, İskandinav ülkeleri, Pakistan, Çin Cumhuriyeti, bazı İsviçre kantonları, Grönland, İran v.b. da uygulanmaktadır. Bu politika sebebiyle A.B.D.'inde fahişe ve müşterinin kanuna karşı gelmeden işlerini yürütebilmeleri için "call-girl" sistemi gibi türlü sistemler gelişmiştir¹⁸⁸.

İkinci politika ise "kontrollü fuhuş" (controlled prostitution) tur. Bunda fuhuş'a mani olunmaz, fakat devamlı kontrol ve gözlem altında bulundurulur. Bu da genelevlerin ve benzeri yerlerin sınırlandırılması yanı sıra, fahişelerin kayıtlı olmaları ve sık sık tıbbi muayeneden geçmeleri ile mümkün olabilir. Bu işlemler müştericeince de uygun görülür çünkü, sözde, zührevi hastalıklar tehlikesi ortadan kalkmaktadır. Öte yandan, bu durum ticari açıdan sömürüye uygun bir ortam yaratmaktadır. Bu sistem daha çok Arjantin, Yunanistan ve İspanya'da görülmektedir. Bu ülkeler 1949'da fuhuş'u kaldırma amacı ile toplanan Birleşmiş Milletler toplantısında imza atmayanlardır. Aslında "kontrollü fuhuş" gizli olarak çoğu ülkede vardır. Portekiz ise ilginç bir "ortayol" bulmuştur: Yeni genelevleri ve yeni fahişe kayıtlarını yasaklarken mevcut olan genelevlerin işlemesine ve mevcut fahişelerin kayıtlarının yenilenmesine izin vermektedir¹⁸⁹.

Üçüncü politika olan "fuhuşu kaldırıcı" (abolitionist) sistem, Birleşmiş Milletlerin 1949'daki toplantısında ortaya atılmış ve çoğu ülkelerce kabul görmüştü. Bu politikaya göre fuhuşun kendisi suç değildir. Önemli olan genelevlerin kapatılması, fahişe kayıtlarının durdurulması ve fahişe sömürüsünde bulunanların cezalandırıl-

187 H.Z. Ülken, *op. cit.*, ss. 111-112.

188 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 9.

189 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 9-10.

masıdır. Bu sistem ayrıca bugün Fransa, Kuzey Afrika, Güney Amerika ve Yakın Doğu'nun bazı kısımlarında yaygın olan beyaz kadın ticaretine eşlik eden insan kaçırma ve şiddet olaylarını bastırmaktadır¹⁹⁰.

Eski Hint'te Manu mecellesinde, fuhuşu teşvik etmenin cezası sürgündü çünkü böyle bir faaliyet kastların (Brahmanlar, Kşiyatriyalar, Vaysiyalar ve Sudralar) karışmasına sebep oluyordu. Hintlilere göre bu, ırklarının mahvına ve dolayısı ile evrenin mahvına neden olacaktı¹⁹¹. Bununla beraber, aynı toplumda Yajnavalkiya mecellesi ise fuhuş için para cezasını uygun görmekteydi¹⁹².

Yunan sitelerinden Atina sitesinde ise, zina gibi fuhuş da suç sayılmakta ve buna sebep olanlar da medeni ve siyasi haklardan mahrum edilmekteydiler¹⁹³.

c) Homoseksüellik.

Homoseksüel davranışın sosyal bir dayanağı olduğunu tarihi ve kültürler arası karşılaştırmalı veriler desteklemektedir. Örneğin, Yunanistan'daki gibi ilk uygarlıklar homoseksüel sevgiyi her türlü sevgi türünden daha üstün tutmuşlardır¹⁹⁴. Gerçekten Eflatun *Devlet*'de iyi bir hayatın tek yolunun homoseksüellik olduğunu belirtmekle Yunanistan'da o zaman mevcut olan geleneksel tutumu yansıtmakta idi¹⁹⁵. Freud bu tutumu çocukların erkek köleler tarafından yetiştirilmesine bağlamaktadır¹⁹⁶.

Sadece Yunanlılar'da değil, Romalılarda ve İslam dünyasının belirli bölgelerinde ve çeşitli ilkel kabilelerde de homoseksüelliğe yer verilmiştir¹⁹⁷.

Örneğin, Afrika'da Swaniler gibi henüz okuma-yazma aşamasına gelmemiş bazı toplumlarda erkeklerin homoseksüel olmaları bek-

190 *Ibid.*, ss. 10-11.

191 Okandan, *op. cit.*, ss. 69-70.

192 *Ibid.*, s. 293.

193 *Ibid.*,

194 H. Bloch, *op. cit.*, s. 266.

195 R. Benedict, *Patterns of Culture*, s. 189.

196 H. Bloch, *op. cit.*, s. 266.

197 Kluckhohn, *op. cit.*, s. 25.

lenti dahilindedir. Bu tür faaliyette bulunmayanların "acaip" diye damgalandıkları görülmektedir¹⁹⁸.

Homoseksüellik de birçok kültürlerin ve dinlerin ahlaki açıdan oldukça ilgisiz kaldıkları davranışlarından biridir. Buna rağmen Musevilik, Hıristiyanlık ve Zerdüşilik gibi dinlerin hakim olduğu kültürlerde homoseksüelliğe ahlaken "kötü" damgası vurulmuş ve kanunen ağır cezalar verilmiştir. Sözü edilen dinlerde homoseksüellik, özellikle yabancı bir dinin ibadet şekli sayılarak bunun ancak imansız ve kafirlerin adeti olabileceğine hükmedilmişti. Zerdüş kitaplarına göre bu "gayritabi günah" (unnatural sin) için bir arınma yoktur. Bu günah dünyada ölümle, ahirette işkence ile cezalandırılmaktadır. Westermarck'ın belirttiği üzere, yüksek rahip ve kral yetki vermedikçe kimse öldürülmezdi. Sadece "gayritabi" cinsel ilişkilere izin veren veya bunu yapan kişiler bu maddenin kapsamı dışındaydılar¹⁹⁹. Aynı şekilde Eski Roma'da, Cumhuriyet ve İmparatorluk devrinde homoseksüelliğin her iki tarafın rızası ile yapılması halinde "fail" ölüme mahkum olurken "mef'ul" un mallarının yarısına elkonmaktaydı. Daha sonraları İmparator Constance zamanında ise suçluların her ikisi içinde ölüm cezası verilmiştir²⁰⁰.

XVIII. yüzyılda Avrupa'da akılcılık'ın (ve sonucu olan papazların nüfuzuna karşı çıkmanın) etkisiyle homoseksüel davranışa karşı olan tutumda zamanla bir değişiklik olduğu görülmektedir. 1810 yılının Fransız Ceza Kanunu bu değişikliği yansıtmaktadır. Yeni kanuna göre yetişkinlerin kendi rızalarıyla birbirleri ile gizli olarak homoseksüel ilişkide bulunmaları artık suç sayılmıyordu. Herkesin gözü önünde zorla olması halinde veya kişilerden birinin yaşı küçükse homoseksüellik suç oluyordu. Bu değişiklik aynı zamanda diğer ülkelerdeki özellikle Avrupa ve Latin Amerika'daki, yeni kanunlaştırma hareketlerine de temel olmuştur. Öte yandan Almanya, Britanya Adaları ve A.B.D. gibi ülkelerde ise katı ve bastırıcı geleneksel tutumlara dayalı olan kanunlar bugüne kadar devam etmektedir²⁰¹.

198 H. Bloch, *op. cit.*, s. 266.

199 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 11-12.

200 Okandan, *op. cit.*, s. 478.

201 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 12-13.

Genel olarak, yeryüzü toplumlarında daha çok erkeklerin homoseksüelliği söz konusu olmuştur. Aynı davranışın kadınlar arasında görülen şekline nispeten daha az önem verilmektedir. Aslında, kadınlar arasında homoseksüellik, farklı kültürlerin çoğunda oldukça yaygın olmasına rağmen hukuki açıdan fazla dikkati çekmemiştir. Tevrat'ta kadınlar arası homoseksüellikten (lesbianizm) söz edilmediği için bu tür homoseksüellik Batı Hıristiyan ülkelerinde kanunlara girmemiştir²⁰². Bailey, "androcentric"²⁰³ toplumlarda erkeği "kadınlaştırma"nın erkeği alçaltıcı görülmesine karşılık "lesbianizm" in kadının sadece kişi olarak veya cinsel statüsünü alçaltıcı bir durumunu "ima etme" sinin bu tür ilişkiye önem verilmemesine sebep olabileceğini söylemektedir²⁰⁴.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eyaletlerin çoğunda, Batı Almanya'da ve İngiltere'de erkeğin homoseksüelliğinin büyük suç olmasına karşılık²⁰⁵ İngiltere ve Almanya'da kadınlar arası homoseksüellik (lesbianizm) suç değildir ve ceza dışı bırakılmıştır. Avusturya ise kadınlar arası homoseksüelliğe karşı bir kanunu olan tek tük ülkelerden biridir²⁰⁶.

Homoseksüellik konusuyla ilgili olarak Benedict, Kuzey Amerika yerlilerinde (Zuni'lerde) görülen ve Fransızların "berdache" dedikleri bir kurumdan söz etmektedir. "Erkek-Kadın" lar olarak tanımlayabileceğimiz "berdache"ler aslında, blüçda veya ondan sonraki devrede kadınların giysilerini giymeyi ve kadınlara has işleri yapmayı adet edinen erkeklerdir. Bunların bazen diğer erkeklerle evlenip onlarla yaşadıkları da olurdu. Bu gibi kişiler, Sibirya'daki "Erkek-Kadın"lar gibi olağanüstü güce sahip kişiler gibi görülmeyip, kadınların işlerinde lider, belirli hastalıklarda iyileştirici ve belirli kabilelerle sosyal ilişkileri düzenlemede uzman kişiler olarak kabul edilirdi. Aslında erkek olarak bilinen ve öldüğünde mezarlıkta erkekler tarafından gömülecek kişiye bir kadınmış gibi hitap etmek, kadından bahseder gibi konuşmak Zuni'lerce biraz saçma bulunmakla birlikte bu kişilerin toplumda yeri olduğu da bir gerçektir. Bazen bazı erkekler, erkek faaliyetlerinde yer alamayacak kadar kuv-

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Erkeğin kadına üstün gördüğü toplumlar.

²⁰⁴ T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 12-13.

²⁰⁵ Knudsen, *op. cit.*, s. 45.

²⁰⁶ T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, ss. 12-13.

vetsiz olmanın yanı sıra kendilerine güvenleri de olmadığı için bu yolu seçerlerdi. Zuni'lerde sosyal hor görme "berdache"ların kendilerine karşı olmayıp kendi kültürlerince tespit edilen cinsel statülerin gereğini yerine getirmektense, işi kolayından alıp, "berdache" ile yaşayan zayıf erkeğe karşı takınılmaktaydı²⁰⁷.

f) *Irza Geçme (Rape)*

Margaret Mead'in bildirdiğine göre, bir Yeni Gine kabilesi olan Arapesh'lerde "ırza geçme" denilen olay yoktur. Bu topluluk böyle bir olaydan, kendilerinin güneyinde yaşayan Nugum topluluğuna has ve hoş görmedikleri bir olay olarak haberdardılar. Mead, Arapesh'lerde bu olayın yokluğunu bu tür tecavüz olayına kaynak olan erkek tabiatına ait belirli bir anlayışın bu toplumdaki eksikliğine bağlanmaktadır²⁰⁸.

Irza geçme Amerikan toplumunda en ciddi suçlardan biridir. Arkansas, Louisiana ve Kuzey Karolina eyaletlerinde bunun cezası ölümdür. Güney veya hudut eyaletlerinde ise farklı ırklar arasında yer alan ırza geçmede (örneğin, zencilerin beyaz kadınlara tecavüzünde) ağır şiddet suçu uygulanmaktadır²⁰⁹.

Kenya'nın dağlık bölgelerinde yaşayan Gusi'lerde ise ırza geçme oranı A.B.D. deki oranın dört-beş katı kadar fazladır. Irza geçme oranının yüksek olduğu diğer toplumlarda görüldüğü üzere, Gusi'lerdeki bu durum kadınların evlilik dışı cinsel ilişkilerinin aşırı derece sınırlandırılmış olmasıyla açıklanmaktadır. Kadınlarda oldukça güçlü nahiyler (inhibitions) vardır. Erkeklerin bekarlık süreleri çoğunlukla ekonomik sebeplerle uzamakta, bu arada her iki cins de fiziki olarak aynı ortamda yaşamaktadırlar. Böyle bir toplumda kadınların mahrem bir yaşantı sürememeleri, erkeklerle devamlı beraber olmaları, ırza geçme oranının yüksek olmasına yol açmaktadır. Ayrıca bu özellik bu tür toplumların homoseksüelliğin yaygın olduğu toplumlardan ayırmaktadır²¹⁰.

Eski çağlarda, İbranilerde, nişanlısını cinsel ilişkiye zorlayan erkek, sözkonusu kıza para vermek yanı sıra, kızı hiç bir suretle bo-

207 R. Benedict, *Patterns of Culture*, ss. 189-191.

208 H. Bloch, *op. cit.*, ss. 252-253.

209 *Ibid.*

210 *Ibid.*

şamamak üzere onunla evlenmeye mecbur tutulurdu²¹¹. Eski Hint toplumunda kızın kaçırılması ve ona tecavüz edilmesi durumunda da, Manu mecellesi, söz konusu kişilerin birbirleri ile evlenmesini yasaklamaktaydı²¹². Asurlular'da evli bir erkeğin genç bir kıza tecavüz etmesi halinde kızın babasının o erkeğin karısına tecavüz etme hakkı vardı. Erkeğin evli olmaması halinde ise onun para cezası vermesi veya kıza evlenmesi sözkonusuydu²¹³. Romalıların İmparatorluk devrinde de ırza geçme, esireye karşı bile olsa, suç sayılarak ölümle cezalandırıldı²¹⁴.

3- Mülkiyete Tecavüz:

Bir başkasına ait olan mala sahip çıkma arzusu bütün insanlara has bir özellik değildir. Başkalarının mülkine duyulan haset kültürel önem açısından ağırlık kazanınca hırsızlığa yol açılmaktadır. Bu bakımdan hırsızlık, maddi zenginliğe sahip olmaya önem vermekle beraber, bu tür bir zenginliği elde etme fırsatlarını sınırlayan toplumlarda daha çok görülmektedir²¹⁵.

Dakota yerlileri, hırsızlıkta kültürel faktörün önemi açısından ilginç bir örnektir. Dakotalıların hırsızlık faaliyetlerini azaltacak şekilde, mal ve mülke değer biçmemek gibi belirgin tutumları olduğundan Dakotalılar maddi şeylerin birikimini şüphe ile karşılamakta, dolayısıyla mülke dayalı prestij de eldeki mülkü elden çıkarmaya bağlı olmaktaydı. Aynı şekilde, Navaho yerlilerinde de gerektiğinden fazla zenginlik, cömertlik eksikliği olarak yorumlanmakla birlikte, bazen kötü niyetli bir büyüünün neticesi de sayılabilmekteydi. Theodore Newcomb, verileri kültürler arası karşılaştırmalı biçimde inceleyerek, Dakota ve Navaho yerlilerinde görülen mülkiyetle ilgili bu tutumun, sanayi toplumlarında görülen dünya malına düşkünlüğe rağmen, daha birçok kültürlere has bir durum olduğu sonucuna varmaktadır²¹⁶.

Afrika'da bazı etnik toplumlarda ise hırsızlık (özellikle öküz hırsızlığı), boy grubunun dışında yer alınca bir erkeklik simgesi ola-

211 Okandan, *op. cit.*, s. 180.

212 *Ibid.*, s. 58.

213 *Ibid.*, s. 165.

214 *Ibid.*, s. 478.

215 H. Bloch, *op. cit.*, s. 272.

216 *Ibid.*

rak kabul görürken, boy içinde yer alması halinde bir suç sayılmaktadır²¹⁷.

Bütün Hıristiyan uygarlıkları, özellikle ilk devirlerinde, dünya malına düşkünlüğe karşı savaşmışlardır. Örneğin eski Musevi ve eski Cermen yasalarında, el altından mal edinmek bir çok şiddet suçlarından daha önemli sayılmıştır. Cermen kabileleri hırsızlığı, taammüden yapıldığı için, kişiye karşı işlenen suçtan daha ciddi kabul edip hırsızlığı ölüm ile cezalandırmışlardır²¹⁸.

Mala karşı işlenen suçlar batı kültürlerinde görülen suçların hemen hemen çoğunluğunu (% 80-90) teşkil etmektedirler²¹⁹. Genellikle uluslararası suç cinslerinde, şiddet suçlarına oranla, mala karşı işlenen suçlarda artış görülmektedir. Mala karşı işlenen suçların oranı 1955'den beri % 200 den fazla olmak üzere Batı Almanya, Hollanda, İsveç ve Finlandiya'da artmıştır; % 100 den fazla artış da Fransa, Galler Ülkesi, İngiltere ve Norveçte görülmüştür. Buna karşılık mala karşı işlenen suç indekslerinin Danimarka, Belçika ve İsviçre'de oldukça sabit kaldığı da bir gerçektir²²⁰. Özellikle sanayide gelişmenin nispeten benzer aşamalarında olan toplumlar hırsızlık oranında oldukça fark göstermektedirler. Örneğin Japonya'da sanayileşmenin belirgin bir şekilde ilerlemesine rağmen, nüfus yoğunluğu hayli yüksek olan Tokyo'da 1966 yılında sadece 658 hırsızlık olayı olmuştur. Bu durum Japonların kültürel özelliklerine bağlanmaktadır²²¹.

Birçok ülkede hizmetlilerin yiyecek, içecek, giyecek ve bahçe ürününden kendisi için bir miktar alması, hizmetlinin yazılı olmayan şartları olarak kabul edilerek hırsızlık sayılmamaktadır²²². Örneğin Mauritius²²³ adasında, hizmet gören kızlar arasında yaygın olan "aşırma" geleneksel olarak kabul görmektedir. Bu kızlar tüm ihtiyaçları karşılanırsa ve ihtiyaç malları verilse bile geleneksel hakları olan

217 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 158.

218 H. Bloch, *op. cit.*, s. 273.

219 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 18.

220 Knudsen, *op. cit.*, s. 29.

221 H. Bloch, *op. cit.*, s. 275.

222 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 18.

223 Önceleri Fransız bugün İngiliz kolonisi olan, Hint Okyanusunda, Madagaskar adasının doğusunda bir ada.

"aşırma" (çalma)yı yerine getirmekte ve lüzumundan fazla yiyecek v.s. ye sahip olmaktadır²²⁴.

Eski Yunan sitelerinden İsparta sitesinde de buna benzer bir tutum görülmekteydi. Erkek çocukların ahlaki bakımdan eğitimleri oldukça sert olup askeri hareketin güçlüklerine alışmaları için onlara büyüklerinin yemek masalarından kendi yemeklerini çalmaları öğretilirdi. Bu çocuklar yakalandıkları zaman sakarlıklarından dolayı dövülür ve yemeksiz bırakılırlardı²²⁵.

Britanya adalarında hırsızlığa ilişkin kanunlarda ilgi çekici bir nokta bulunmaktadır. Bu ülkede bir motorlu aracı, gezmek için "ödünç almak" ("borrowing"), "bir aracı alıp kullanmak" kabul edilerek ancak çok özel durumlarda hırsızlık sayılmaktadır. Bu tür bir faaliyette bulunan genç, ayrıca "benzin hırsızlığı" ile suçlanmakta ama kamu telefonlarından birini para ödemediği kullanmağa kalktığı zaman "elektrik hırsızlığı" ile suçlanmaktadır²²⁶.

Hırsızlığın mahiyetine ve çeşitli devirlere göre farklı ceza gördüğü anlaşılmaktadır. Örneğin, Eski Roma'da 12 levha kanunlarından sekizi açıkça hırsızlığı konu edinmiştir. Hırsızlığın gece olması ve hırsızın suç üstü yakalanması halinde, hırsız hür bir yetişkin ise, ev sahibi onu öldürebilmekte veya sopayla dövdükten sonra onu kölesi yapabilmekteydi. Hırsızın köle olması halinde ise onun dövüldükten sonra Tarpeinan kayasından aşağı atılması gerekiyordu²²⁷. Benzer cezalar gündüz için de geçerliydi. Bu durumda malı çalınan kimse, hırsızını gündüz suç üstü yakaladığında, onu öldürmeden önce bağırarak etraftan imdat isteyerek onları olaydan haberdar etmek zorundaydı²²⁸.

Öte yandan şişmanlığın ve de bekârlığın da suç sayıldığı ve ceza gördüğü İsparta Sitesi'nde hırsızlığın suç sayılmamasına karşılık, Atina Sitesi'nde hırsızlık ceza görürdü. Bu Sitede suçunu gündüz işlenmesi ve çalınan şeyin değerinin yüksekliği cezayı arttırdı; örneğin, elli drahmiden fazla değerinde bir eşyayı gündüz çalmanın cezası ölümdü²²⁹.

224 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 124.

225 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 74.

226 T.C.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 18.

227 H. Bloch, *op. cit.*, s. 273.

228 Okandan, *op. cit.*, s. 485.

229 *Ibid.*, s. 294.

Hem Babil devletinde hem de Sümerlerde mülkiyete verilen önemden dolayı hırsızlık çok ağır ceza görmekteydi. Hamurabi mecellesi, hükümdarın veya dini kurumların eşyasını çalanlara, yangın sırasında hırsızlık yapanlara, çocuk ve hayvan çalanlara ve bu suçları işleyenlere yataklık yapanlara ölüm cezasını uygun görmekteydi²³⁰. Aynı ceza aynı durumlarda Sümerler için de geçerliydi. Hırsızlık amacıyla birisinin evine duvar delmek suretiyle giren kişi (suçlu) ölüme mahkum edilir ve deldiği duvarın önüne gömülürdü. Sadece yangın sırasında ve telaşında hırsızlık yapanlar ateşte yakılarak cezalandırılırlardı²³¹. Etiler'de hırsız, esir ise, burnu ve kulakları kesilir²³² İran hukukunda ise hırsız asılırdı²³³. Asurlularda da genellikle, hırsızlık para cezası ve angarya gerektirirken, hasta veya ölen kocasının evinden eşya çalan kadın ve bu malı satın alan kişi öldürülürdü²³⁴.

4- Uyuşturucu Maddeler ve Alkole Ait Suçlar:

Bütün toplumlar zaman zaman türlü uyuşturucu maddeler, sarhoş edici içecekler kullanmışlar hatta bunlara aşırı bir ihtiyaç gösterme yanısıra, bu tür içecekleri bulmak için kafa yormuşlardır. Uyuşturucu madde bulmakta insanoğulunun ustalığına bir örnek olarak, en ıssız en verimsiz bölgelerden biri olan Sibirya'da yaşayan kabilelerin kurutulmuş mantarı (*Amanita Muscaria*) bu amaç ile kullanmaları verilebilir. Adı geçen bitkiyi kürk ile takas eden tüccarlar, 1879'deki Rus kanunlarına göre ceza görürlerdi. Kabilelerde ise mantar ile sarhoş olma, dini törenlerin bir özelliği idi. Herhangi bir suçu işleme için geçerli bir sebep olmanın yanı sıra, bu kurutulmuş mantar ile sarhoş olma, ayrıca ceza ve intikam açısından dokunulmazlık sağlayabiliyordu. Aynı şekilde Britanya adalarında büyük kentlerinin sefalet bölgelerinde ise, uzun bir süre bir adet haline gelen bir durum göze çarpmaktaydı: halk süte havagazı vererek uyuşturucu bir içki elde edebilmekteydi²³⁵.

230 *Ibid.*, s. 144.

231 *Ibid.*, s. 115.

232 *Ibid.*, s. 209.

233 *Ibid.*, s. 222.

234 *Ibid.*, s. 162.

235 T.C.N. Gibbets, *op. cit.*, ss. 16-18.

Kanunlar, bu tür maddeleri, içecekleri v.s. yi yasaklamak ile, kişilerin ticari bakımdan sömürülmesini sağlayan yolları kapamak arasında bocalayıp durmuştur. Fuhuşta olduğu gibi, bu konuda da yasaklayıcı kanunlar aslında bu tür faaliyetlerin artuşuna ve suistimaline yol açmaktadır. Bu bakımdan bugün, çoğu ülkelerin konuları bu tür faaliyetleri yasaklamaktan çok tüketimin kontrolüne ve kanun dışı uyuşturucu madde trafiğini tıkamaya önem vermektedir.

Sosyologlar, genellikle, hem içki içme adetlerinde hem de alkolizm'de toplumlara göre farklılıklar aramışlardır. Bu farklılıkları açıklamak için de grupların kendilerine has kültür özelliklerini analiz etmişlerdir. Örneğin, Yahudilerin % 13 ünün içki içmekten kaçınmasına rağmen bu toplumda yine de orantısız bir şekilde az sayıda alkoliğin bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durumun yorumları, daha çok Yahudiler arasında alkolikliğin dinen yasak olması yanı sıra alkolün geleneksel olarak Yahudilerin dini törenlerinde yer alması üzerinde toplanmıştır. Esasen, aynı kalıbı (pattern) New York kentindeki Çinliler arasında da görmek imkanı vardır: burada alkollü içkiler geniş oranda kullanılmakla beraber, aşırı içki alma olayları çok düşüktür²³⁶. Müslüman teolojisinde ise asırlardan beri sarhoş edici içkiler yasaklandığından, alkolizm sözkonusu olmamıştır. Alkolün kullanımını kontrol etme çabalarıyla ilgili olarak 1279 senesinde, Moğol İmparatoru Kubilay'ın alkol satanları sürgüne ve köleliğe mahkum eden bir ferman çıkarmış olması da dikkati çekmektedir²³⁷.

Amerika Birleşik Devletlerinin ilk zamanlarında, koloni devrinde, yeni dünyaya göç edenler Mayflower gemisinde beraberlerinde oldukça bol miktarda alkollü içki getirmelerine rağmen aşırı alkol kullanmak hemen hemen her zaman için suç kabul edilmiştir. Örneğin 1633'de Massachusetts kolonisi vatandaşlarından Robert Cole, sarhoşluktan defalarca cezalandırılmış olduğundan, bir yıl süreyle sırtına kırmızı bir "D" harfi²³⁸ takmaya mecbur edilmişti²³⁹. 1900 yıllarının başında ise A.B.D. alkollü içkilerin kanunlarca yasaklan-

236 H. Bloch, *op. cit.*, s. 329-330.

237 *Ibid.*, s. 326.

238 "drunkard": ayyaş anlamına gelen sözcüğün baş harfi.

239 H. Bloch, *op. cit.*, s. 330.

masına rağmen, uygulamadaki başarısızlıklardan dolayı²⁴⁰, "bootlegging" denilen içki kaçakçılığı gittikçe artmıştır²⁴¹.

Bu arada alkole ait bir tutumun zamanla ortaya çıkması da dikkati çekmektedir. Belirli bir miktarda alınan alkolün motorlu araç kullanma üzerindeki tehlikeli etkisinin tespiti yeni kanunlara yol açmıştır²⁴². Örneğin, Norveç'te alkol tesiri altında yapılan hareketler "şuursuzluk durumu" (unconsciousness) tarifine girmektedir. Bu ayırım Norveç'te alkole karşı görülen genel düşmanlığı yansıtmaktadır²⁴³. Oysa Danimarka, akollü içkilerin kullanılmasında daha liberal olduğu için, diğer İskandinav ülkelerine oranla daha az göz altına alınma oranı göstermektedir. Helsinki ve Oslo'da sarhoşluktan göz altına alınanların oranı Danimarka'dan dokuz misli fazladır. A. B. D. inde ise bu suçtan göz altına alınan kişiye nadiren rastlanmaktadır²⁴⁴.

V. SONUÇ.

Genelde "zarar verici" olduklarından dolayı "suç" sayılabilecek birtakım davranışların kültürler göre incelenmesi şu hususları ortaya koymaktadır:

a) Her kültür, kendi değer yargılarına göre belirli şeylere önem vermekte ve bunların ihlali veya bunlara tecavüz etme, o kültüre "suç" sayılan bir davranış teşkil etmektedir.

b) Suç sayılan davranışlar belirli bir kültürde, zamanla, suç sayılmayabilmektedir.

c) Buna karşılık, belirli bir zamanda ve belirli bir kültürde suç sayılmayan bir davranış daha sonraları, türlü sosyal saiklerle aynı kültürün içinde suç sayılabilmektedir.

d) Aynı zamanda, belirli bir coğrafi alanda yan yana bulunan toplumlarda dahi, birinde suç olan davranış diğerinde suç olmayabilmektedir çünkü her toplumun kendine has ve hakim olan değerler sistemi vardır.

²⁴⁰ Knudsen, *op. cit.*, s. 55.

²⁴¹ T.G.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 16.

²⁴² *Ibid.*, s. 17.

²⁴³ Knudsen, *op. cit.*, s. 48.

²⁴⁴ T.G.N. Gibbens, *op. cit.*, s. 131.

e) Suç sayılan belirli bir davranışa verilen ceza da kültürden kültüre fark göstermektedir.

f) Cezalardaki farklılığı kültür farklılığına bağlamak gerekmektedir. Belirli bir kültürdeki Ceza Hukuku'nun diğer kültürlerdekinden az veya çok farklı olmasında kültür faktörünün rolü büyüktür.

g) Belirli bir suça verilen ceza belirli bir kültürde, belirli bir zaman süresi içinde değişebilmekte, hafiflemekte veya ağırlaşmaktadır. Önceleri suç sayılan davranışa türlü sebeplerle (sosyal, siyasal veya ekonomik gibi) zamanla önem verilmemesi sonucu o suçun cezası da ortadan kalkabilmektedir.

h) Hukuk kuralları örf ve adet kurallarına dayalı olarak ortaya konduklarına göre, belirli bir kültürde cezayı tespit eden hukuk kuralları, o kültürün temel ilgi ve değer yarıklarının bir yansıması olmaktadır. Bu açıdan, genel bir kabul gören ceza kanunları zamanla sosyal değerlerle çatışmaya başlayınca toplum tarafından benimsenmeyebilmektedir.

Sonuç olarak, suç hem sosyal hemde hukuki açıdan izafidir ve bu izafiliğin kanuni yönü ilgili toplumun kültürü tarafından şartlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Beals, Ralph L. ve Hoijer, Harry. *An Introduction to Anthropology*; New York: The Macmillan Co., 1956.

Benedict, Ruth. *Patterns of Culture*; London: Routledge and Kegan Paul Ltd., 1961.

Bloch, Herbert A. ve Geis, Gilbert. *Man, Crime and Society*; New York: Random House, 1962.

Chinoy, Ely. *Sociological Perspective: Basic Concepts and Their Application*; New York: Random House, 1964.

Çağatay, Neş'et. *İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*; Ankara A.Ü. Basımevi, 1963 (A.Ü.I.F. Yay. No: XLI) (2. Baskı).

- Ebu Zehra, Muhammed.** *İslam Hukuku Metodolojisi (Fıkıh usulü)*, çev. Abdulkadir Şener; Ankara: A.Ü. Basımevi, 1973 (A.Ü.İ.F. Yay. No: CX; Cumhuriyetin 50. yıl dönümüne armağan).
- Erem, Faruk.** *Adalet Psikolojisi*; Ankara: Sevinç Matbaası, 1971 (A.Ü. Huk. Fak. Yay. No. 289).
- Erdentuğ, Nermin.** *Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki*; Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956 (A.Ü.D.T.C.F. Yay. No 109).
- Erdentuğ, Nermin.** *Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*; Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1971 (A.Ü. Eğ. Fak. Yay. No. 16). (2. baskı).
- Erdentuğ, Nermin.** "İlkel Toplumlarda Hukuk", A.Ü.D.T.C.F. Dergisi, Cilt XXIV, sayı 1-2 1966'dan ayrı basım.
- Erdentuğ, Nermin.** "Türkiye Geleneksel Toplumlarında (Kültüründe) Kültür Değişimleri", *Antropoloji*, 4. sayı, 1967-1968 (A.Ü.D.T.C.F. yayımlarından).
- Garofalo, Rafaele.** *Criminologia: Suç, Suçlu ve Ceza*, çev.: Dr. Muhittin Göklü; İstanbul: Nurgök matbaası, 1957.
- Gibbens, T.C.N. ve Ahrenfelt, Robert H. (ed).** *Cultural Factors in Delinquency*; London: Tavistock Pub, Ltd, 1966.
- Frazer, James George.** *The Golden Bough (A Study in Magic and Religion)* (Abridged Edition); London: Macmilland and Co. Ltd., 1933.
- Gibbons, Don C. Society, Crime and Criminal Careers; New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1968.**
- Johson, Elmer Hubert.** *Crime, Correction and Society*; Illinois: The Dorsey Press, 1968 (Revised edition).
- Kluckhohn, Clyde.** *Mirror for Man (The Relationship of Anthropology to Modern Life)*; New York: McGraw-Hill Book Co., 1949.
- Knudten, Richard D.** *Crime in a Complex Society (An Introduction to Criminology)*; Homewood, Ill.: The Dorsey Press, 1979.
- Lindner, Robert.** *Stone Walls and Men*; New York: Odyssey Press, 1946.

- Linton, Ralph.** *The Cultural Background of Personality*; London: Routledge and Kegan Paul Ltd, 1964.
- Mumcu, Ahmet.** *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl.* Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1963 (A.Ü. Huk. Fak. Yay. No.: 180).
- Ogburn, William F. ve Nimkoff, Meyer B.** *A Handbook of Sociology* London: Routledge and Kegan Paul Ltd., 1964.
- Okandan, Recai G.** *Umumi Hukuk Tarihi Dersleri*: İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1952 (İst. Üniv. Yay. No.: 465, Huk. Fak. No.: 104).
- Rose, Peter I. (ed.)** *The Study of Society - An Integrated Anthology*; New York: Random House, 1967.
- Ross, Edward Alsworth.** *Social Control: A Survey of the Foundations of Order*; Cleveland: The Press of Case Western Reserve University, 1969.
- Sutherland, Edwin H. ve Cressey, Donald R.** *Principles of Criminology* (7 th ed). Philadelphia: J.B. Lippincott, 1966.
- Ülken, Hilmi Ziya.** *Sosyoloji Sözlüğü*; İstanbul: M.E. Basımevi, 1969 (Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları: 9).
- Tezcan, Mahmut.** *Kan Gütme Olayları Sosyolojisi*; Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972 (A.Ü. Eğ. Fak. Yay. No. 24).
- Twain, Mark.** *The Adventures of Huckleberry Finn*; Gt. Britain, 1965 A Puffin Book. (Penguin Books).
- Wilshere, A.M. (ed.)** *Principles and Practics of Criminal Law (Harris's Criminal Law)* (14 th ed.) London: Sweet and Maxwell Ltd., 1926.